

Lähikuvassa suomalainen rahvas

Arvio teoksesta Immonen, Perttu. *Suomen rahvaan historia. Kolmen suvun elämää keskiajalta 1800-luvulle*. Jyväskylä: Atena. 2017. 639 s. ISBN 978-952-300-335-4.

Jenni Merovuo

Perttu Immosen Suomen rahvaan historia paneutuu talonpoikaiseen elämään tarkastelemalla kolmen suvun vaiheita 1450-luvulta 1800-luvun alkuun. Teoksen tavoitteena on valottaa niin kutsuttujen tavallisten ihmisten asemaa Suomessa keskittyen erityisesti 1700-lukuun. Immonen haluaa teoksellaan kuroa umpeen yksityiskohtaisten paikallishistorioiden ja laajempien yleishistorioiden välistä kuilua onnistuen siinä mielestäni oivallisesti. Kirjassa kysytään, mitä ihmiset kokivat elämässään ja miten ymmärrys todellisuudesta on muuttunut ajan kuluessa. Rahvaan arkea kuvataan yksilöiden kautta yrittämättä väittää, että tämä on rahvaan koko kuva, mutta lukija pidetään samalla tietoisena suurista kehityskuluista ja niiden heijasteista yksittäisiin kohtaloihin. Aloittaessaan kirjaprojektiaan kymmenisen vuotta sitten, psykologiksi valmistunut Immonen työskenteli aivotutkijana, mutta opiskeli Helsingin yliopistossa tutkinnon myös historiasta. Hänen pro gradu -työnsä (2014) Keski-Pohjanmaan kielivyöhykkeen vaikutuksista maaseutuväestöön on tukenut myös tämän teoksen tavoitteita ja Immonen on saanut käsikirjoitukselleen arvokasta palautetta muun muassa historiantutkijayhteisöltään.

Immonen kertoo ajautuneensa tutkimaan sukuaan poikansa nyt jo unohtuneen kysymyksen kautta. Käsitykset perheestä ja sukulaisuudesta eivät perustuneet ydinperheajatteluun varhaisella uudella ajalla eivätkä sukunimikäytännöt olleet rahvaan parissa yhdenmukaisia, mutta sukupuista muodostui tutkimusta johdettava työkalu. Tutkijan oma rantasalmelainen Erosten ja Lybeckien sukulinja on yksi kolmesta kerrontaa ohjaavasta sukupuusta. Kiinnostus omiin esivanhempiin vaipui sivuseikaksi, kun syvemmät kysymykset rahvaan arkipäivästä varastivat huomion. Sastamalan Teukut ja Sopat löytyivät aiemman tutkimuksen ja sukututkimuksellisen yhteistyön kautta. Suursillien ja Korpilaisten tarina valikoitui teokseen hyvien lähdemateriaalien, sekä aikaisemman tutkimuksen ansiosta. Näiden kokkolalaisten sukujen keskinäistä yhteyttä Immonen ei pysty vahvistamaan. Tutkimustehtävän kannalta tämä on pikemminkin yksityiskohta kuin keskeinen haaste.

Genealoginen tutkimusote toimii teoksessa erinomaisesti, ja Immosen tutkimus onkin enemmän kuin sukututkimus tai paikalliskuvaus. Immonen määrittelee tutkimuksensa elämäkerralliseksi sillä poikkeuksella, että yksittäisen henkilön sijasta pääsemme tarkastelemaan sukuja noin kahdessatoista polvessa. Teos lunastaa lupauksensa kuvata syvältä näiden enemmän tai vähemmän ”vähäväkisten” ihmisten arkea ja elämää murroskausien aikana. Teoksen parasta antia on laajojen kehityskulkujen yhdistäminen mikrohistorialliseen tutkimusotteeseen. Valittu näkökulma onnistuu nostamaan esiin rahvaan osallisuutta Suomen historiassa yleistajuisella ja mukaansa tempaavalla tavalla. Kirjan rakenteellinen järjestäminen kronologian ja maantieteen mukaan on toimiva ratkaisu.

Yksilö Suomen historian suuressa kertomuksessa

Sisällysluettelo ei tee oikeutta kirjalle. Vuosikymmenin nimetyt alaluvut eivät herätä odotuksia lennokkuuden suhteen, mutta itse lukukokemus on jotain aivan muuta. Teksti on värikästä ja kuvailevaa ja sitä lukee ilokseen. Ihmiskohtaloita ja ympäristöä lähestytään suvun edustajien näkökulmasta mikrohistoriallisella otteella sen sijaan, että keskityttäisiin kehityskulkujen vaikuttavuuteen määrällisestä ja tilastollisesta perspektiivistä. Pidän siitä, että tapahtumahistorian ohella Immonen piirtää tekstillään menneisyyden maisemaa kuvaamalla ympäristöä, ääniä sekä tapoja ja asuja. Kirjoittaja hyödyntää historian tutkimuksen ohella kielitieteellistä kirjallisuutta ja perinteentutkimusta. Suuri tekstimassa kulkee vaivattomasti ja lukija tietää missä paikassa ja ajassa liikutaan. Yksittäisten tapausten poimiminen teoksesta vaatii hieman pohjatietoa, erityisesti tapahtuma-ajankohdasta. Siksi teos on parhaimmillaan kärsivällisen käsissä. Matkan varrella malttava lukija pääsee muun muassa seuraamaan erään Kokemäenjoen kaislaisen mutkan asuttamista 1450-luvulla, monikielisyyden näkymistä ja kuulumista Kokkolan porvariston laivastossa 1600-luvun alussa, sekä miten elämä saattoi kuljettaa torpantyttöä 1700-luvun Rantasalmella, muutamia poimintoja mainitakseni.

Rahvasta tutkiessaan voi havaita sattuman suuren merkityksen, kuten kirjoittajakin moneen kertaan mainitsee. Lähdeaineistoja ei tehty historian tutkimuksen tai niissä esiintyvän rahvaan tarpeita silmällä pitäen, vaan kirjanpidolla on ollut institutionaalinen tehtävä. Tavalliset ihmiset eivät aina päätyneet kirjoihin ja kansiin tai lähdeaineistot eivät ole säilyneet. Saatavilla olevan lähdeaineiston määrä kasvaa tarkastelujakson loppua kohden voimallisesti, kun erityisesti paikallistasolta on tarjolla lähteitä yhä enemmän. Tämä on vaikuttanut teoksen painotukseen, sillä osapuilleen puolet kirjasta käsittelee 1700-lukua.

Naisten ja lasten historian tutkimus voi olla haastavaa. Esipuheessa kirjoittaja lupaa kuvata naisia ja lapsia aina, kun lähdeaineisto antaa siihen mahdollisuuden. Tavoite on toteutunut lähinnä 1700-luvusta kertovassa osassa. Immonen on löytänyt mielenkiintoisia naishahmoja, kuten Riitta Soppa. 1700-luvun puolimaissa syntynyt Riitta oli lahjakas rippikouluoppilas, joka avioituttuaan päätyi Kiimajärveltä Nevon kylään Ketun emännäksi. Riitan kautta hahmottuu piirteitä esimerkiksi varhaismodernin naisen nuoruudesta ja perhe-elämästä. Päädytäänpä aina siihen kiintoisaan yksityiskohtaan saakka, miten Ranskan hovin muoti näkyi tyrvääläisen talonpoikaiston vaatetuksessa. Suvusta tulikin, kuten Immonen kirjoittaa, teoksessa

lopulta sivuseikka. Tekstin lomaan sijoitetut pienet sukupuut auttavat lukijaa pysymään perillä sukulinjasta ja sitä kautta tekstissä esiintyvien henkilöiden keskinäisistä suhteista, mutta niihin ei ole välttämättä tarpeen keskittyä.

Vaikeasti määrittyvä Suomen rahvas

Sukujen seuraamisen keskeinen tehtävä on ollut johdattaa kirjoittajan aineiston keruuta eteenpäin. Matkan varrelta mukaan on poimittu kirjavia yksityiskohtia sekä luonnollisesti suuri joukko valittujen sukujen ulkopuolisia ihmisiä. Tämän ansiosta teokseen on tullut laajempaa yhteiskunnallista samaistuttavuutta. Immonen osoittaa, kuinka yksittäisten ihmisten elämät asettuivat suuriin yhteiskunnallisiin kehityskaariin. Arjen ja yhteiskunnallisen kuvauksen ohella lukija ymmärtää, mitä reformaatio, isoviha tai isojako mahdollisesti tarkoittivat suomalaisessa paikallisessa kontekstissa.

Immosen mukaan teokseen on pyritty hakemaan mahdollisimman luonnollinen tapa kertoa suomalaisen rahvaan historiasta. Rahvas on määritelty melko väljästi kaikiksi, jotka eivät kuuluneet aatelistoon, porvaristoon tai papistoon. Määritelmällinen väljyys tekee oikeutta menneisyydelle, sillä rahvaan joukko oli moninainen, sosiaaliryhmien erot eivät olleet selkeitä eikä keskiajan rahvas vertaudu vaivattomasti 1800-luvun alun rahvas-termin merkityssisältöön. Ei siis ole ollenkaan haitaksi, että tutkimuksessa astutaan välillä sosiaalisten, taloudellisten tai säätyrajojen harmaalle alueelle tai niiden yli. Tätä pitkän aikavälin rakenteellista muutosta ei kuitenkaan käsitellä kirjassa.

Suomalaisuus määrittyy pitkälti suomenkielisyudeksi sekä kristillisyydeksi (luterilaisuudeksi), joka jakautui löyhästi länsi- ja itäsuomalaiseen kulttuurialueeseen. Tosin kulttuurialueista puhutaan melko vähän ja lähinnä teoksen keskiaikaa käsittelevässä osassa. Maantieteellisesti Suomea on valittu edustamaan nykypäivän eteläinen Manner-Suomi. Koska ”Suomi” ja ”suomalaiset” ovat käsitteitä, joiden sisällöt ovat vaihdelleet hyvin paljon ajasta, paikasta ja tilasta riippuen, voidaan oikeutetusti kysyä, miksi suomalaisuus on määritelty juuri näin jättäen ulkopuolelle esimerkiksi karjalaiset, saamelaiset, ortodoksit sekä ulkosaariston asukkaat. [1] Immonen vastaa, että suvut valikoituivat edustamaan järvi-aluetta, jokivartta sekä merenrannikkoa. Se ei ole kattava kuva, mutta monipuolinen. Keskeistä seurattavien sukujen valinnassa on ollut lähdeaineiston sekä aikaisemman tutkimuskirjallisuuden saatavuus. Näiden pohjalta Immonen on jatkanut ja tarkistanut genealogista ja elämäkerrallista kartoitusta tuomiokirjoista, verotusluetteloista sekä seurakuntien arkistoista. Lähdeaineisto kattaa käytännössä kaikkia saatavilla olevat paikallishistorian aineistokokonaisuudet.

Sukujen valitseminen eri puolilta Suomea tuo esiin alueellisia eroavaisuuksia. Tutkimusote ei kuitenkaan ole vertaileva. Vaikka eri sukujen pitkittäistarkastelut tuodaan samaan teokseen rinnakkain, ei kirjoittaja aktiivisesti vertaile alueita tekstissään. Niillä pikemminkin täydennetään toisiaan. Lukija jää kuitenkin edelleen pohtimaan kysymyksiä suomalaisuudesta. Mitkä esitetyt piirteet olivat ”suomalaisia” verrattuna esimerkiksi ruotsalaiseen, venäläiseen tai eurooppalaiseen rahvaaseen ja miten näiden, nykypäivänä hyvin kansallisten, käsitteiden varhaismodernit merkitykset eroavat myöhemmistä tulkinnoista? Onko Suomen rahvas perusteltu määre, kun puhutaan poliittisesti, kielellisesti, kulttuurisesti ja maantieteellisesti muuttuvasta

joukosta pitkällä aikavälillä? Näiden kysymysten pohtimiselle olisi ollut paikallaan johtopäätösluku vertailua ja keskustelua varten. Vertaileva luku olisi ollut paikka analysoida myös kirjoittajan asettamaa tutkimuskysymystä: Miten maailmankuva muuttui vuosisatojen kuluessa?

Kirjaprojekti on ollut ilmeisen laaja ja kunnianhimoinen. Mukaan luettua tutkimuskirjallisuutta on jouduttu työmäärän hallinnallisista syistä rajaamaan, jonka vuoksi tutkimusperinteessä korostuvat erityisesti paikallis- ja yleishistoriat. Päätös on ymmärrettävä, joskin vaarana tällöin on, että tekstissä tulee vahvistaneeksi vanhentuneita käsityksiä, joita korjaamaan olisi ollut tarjolla uudempaa tutkimusta. Yhtenä esimerkkinä ovat käsitykset valtakunnanrajasta ja sen tehtävistä eri vuosisadoilla. Ajatus valtiosta, jossa eläminen kietoutuu kansalaisuuden ympärille tiukasti valvottujen rajojen sisällä, on melko tuore. Paikoin tekstistä saa käsityksen, että keskiaikaiset ja varhaisen uuden ajan valtakunnanrajat olisivat muodostuneet heimojen (tai kansojen) välille ja merkinneet mutkattomasti lojaalisuutta ”omalle” kruunulle ja valtiolle ja, että rajan itäpuolinen ”venäläinen” olisi ollut vieras ja ulkopuolinen. Tämä on kuitenkin harhaanjohtava tulkinta. Rajat eivät muodostuneet pelkästään rauhansopimusten kautta, viemällä viestiä rajamuutoksista keskukselta paikallistasolle tai edes rajahakkauksien kautta, vaan ne muokkautuivat myös paikallisten toiminnassa ja pitkienkin aikojen kuluessa. Venäläiset ja venäläisyys on käsitetty niin ikään moninaisilla tavoilla, ei pelkästään sodan ja pelon kontekstissa. Esimerkiksi tsaarin sotaväki oli eri asia kuin Venäjän puolella rajaa asunut rahvas. [2] Varhaisen uuden ajan käsityksiä ei siis pidä sekoittaa autonomian ajan lopulta lähtien muodostuneeseen kansalliseen Venäjä-kuvaan.

Mukava lukukokemus

Immosen tavoite kuroa umpeen mikro- ja makrotason historian tutkimuksen kuilua on onnistunut. Hän kuvaa yksilön paikkaa ja maisemaa historiassa onnistuneesti ja antaa aiheelleen sen kaipaamaa määritelmällistä väljyyttä. Tulkinnat perustuvat alkuperäislähteisiin ja tutkimuskirjallisuuteen, kuten tieteellisessä keskustelussa on toivottavaa. Yksilötason pitkän aikavälin muutosten kuvaaminen ja tulkitseminen olisivat kuitenkin ansainneet lisää tilaa.

Eri alueita on onnistuttu käsittelemään ilman, että samoja asioita joudutaan toistamaan. Rakenteelliset päätökset on siis tehty huolella, mikä johtaa miellyttävään lukukokemukseen. Luettavuutta on lisännyt tutkimuskirjallisuudesta käydyn keskustelun sekä lähdekriittisten pohdintojen siirtäminen loppuviitteisiin. Melko suoraviivaisen leipätekstin puolustukseksi ja kontrastina Immonen avaa esipuheen lisäyksessä käsityksiä historiallisen tiedon tulkinnallisesta luonteesta. Tavoitteena on ollut kirjoittaa tieteellisesti kestävä tutkimusta tiedostaen tutkijan rajallisuus menneisyyden maailman kuvaajana, kuitenkin sälyttämättä lukijan hartioille liian raskasta osaa tutkijan taakasta.

Esipuheessaan kirjoittaja kertoo tarkoitaneensa teoksen laajan yleisön käyttöön ja se tosiaan toimii monessa tarkoituksessa. Tukevuudestaan huolimatta teos on helposti lähestyttävä ja onnistuneen toimittamisen ja taiton ansiosta etenee vaivattomasti kestäen myös valikoivan lukemisen. Käsittelyssä olevia sukuja ei tarvitse tuntea, sillä

rahvaan näkökulma on riittävän laaja. *Suomen rahvaan historia* on mielenkiintoinen niin tutkijalle kuin harrastajalle ja toimii rahvaan historian yleisteoksena vallan mainiosti. Kirja kelpasi taloudessamme myös kouluikäisen luettavaksi, sillä teksti on yleistajuista ja värikästä.

FM Jenni Merovuo on nuorempi tutkija ja Suomen historian tohtoriopiskelija Itä-Suomen yliopistossa Historia- ja maantieteiden laitoksella sekä vieraileva tutkija Tukholman yliopistossa syksyllä 2018. Hänen kiinnostuksenkohteitaan ovat muun muassa rajaseudut, valtionrakennus sekä valtioon kuuluminen. Merovuon valmisteilla oleva väitöskirja käsittelee valtakunnanrajan rakentamista paikallistasolla Ruotsin ja Venäjän välisellä rajaseudulla 1700-luvun jälkipuoliskolla.

Viitteet

[1] Suomalaisuudesta ja nationalismista esimerkiksi Karlsson & Lindberg (toim.) 2002; Engman & Villstrand 2008.

[2] Rajoista ja rajaseuduista muun muassa Kokkonen 2002; Lamberg & Hakanen & Haikari (toim.) 2011; Lerbom 2017.

Kirjallisuus

Engman, Max & Villstrand, Nils Erik. 2008. *Maktens mosaik. enhet, särart och självbild i det svenska riket*. Skrifter utgifna av Svenska litteratursällskapet i Finland 715. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Immonen, Perttu. 2014. *Drengpoikia ja hurrikkaita. Kielirajavyöhyke ja sen vaikutukset Keski-Pohjanmaan suomen- ja ruotsinkieliseen maaseutuväestöön 1600–1700-luvuilla*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014101445178> [Haettu 16.11.2018]

Kokkonen, Jukka. 2002. *Rajaseutu liikkeessä. Kainuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Venäjä Karjalan kreivin ajasta sarkasotaan (1650–1712)*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lamberg, Marko & Hakanen, Marko & Haikari, Janne (toim.) 2011. *Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe*. Lund: Nordic Academic Press.

Lerbom, Jens 2017. *Svenskhetens tidigtmoderna gränser. Folkliga föreställningar om etnicitet och rikstillhörighet*. Göteborg: Makadam.

Karlsson, Åsa & Bo Lindberg. 2002. *Nationalism och nationell identitet i 1700-talets Sverige*. Opuscula Historica Upsaliensia 27. Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet.